

ZMĚNY V ADRESÁŘI SEKCE – CHANGES TO MEMBERSHIP DIRECTORY

Zkratka v závorce označuje člena (Č) nebo spolupracovníka (S) sekce, letopočet je rokem vstoupení do sekce. Opravené údaje jsou uvedeny v apostrofech. Změny prosím zasílejte na e-mailovou adresu bayerova@yahoo.com nebo do redakce Bryonory.

The abbreviation in brackets stands for the full member (Č) or associated member (S), respectively, followed by the date of enrollment. Corrected data stand within apostrophes. Please send the changes to the e-mail address bayerova@yahoo.com or at the Bryonora desk.

Noví členové a spolupracovníci – new members

Printzen, Dr. Christian, Forschungsinstitut Senckenberg, Abt. Botanik/Paläobotanik, Senckenberganlage 25, D-60325 Frankfurt am Main, Germany, e-mail: christian.printzen@senckenberg.de (S, 2004)

Změny – changes

'Kučerová', Lenka (dříve Voříšková), 373 33 Hranice 10, e-mail: l.voriskova@centrum.cz (S, 1998)

Plášek, RNDr. Vítězslav Ph.D., 'Slívova 32, 710 00 Ostrava-Slezská Ostrava', e-mail: vita.plasek@seznam.cz (Č, 1994)

Pohlová, Mgr. Renata, Šeříková 2131, 288 02 Nymburk, e-mail: 'renata_pohlova@nature.cz' (S, 1996)

'Shaw', Blanka (dříve Buryová), 'Herbarium, Department of Biology, Duke University, Durham, North Carolina 27708, USA', e-mail: lupinek@seznam.cz, blanka@duke.edu (Č, 1993)

'Slavíková', Štěpánka (dříve Bayerová), Botanický ústav AV ČR, 252 43 Průhonice, e-mail: bayerova@ibot.cas.cz, bayerova@yahoo.com (Č, 1994)

'Slezáková', Viera (dříve Orthová), Prírodovedné múzeum SNM, Vajanského nábrežie 2, 'P. O. Box 13, SK-810 06 Bratislava 16, Slovensko, e-mail: orthova@snm.sk' (S, 1997)

Všem čerstvě provdaným kolegynkám srdečně blahopřeme!!!

Ú M R T Í – O B I T U A R Y

RICLEF GROLE (8.8.1934 – 12.6.2004)

Necelé dva měsíce před svými sedmdesátinami zemřel jeden z nejvýznamnějších představitelů současné hepatikologie, Dr. Dr. h. c. Riclef Grolle. Jeho studium i vědecká práce bylo celoživotně spojeno s univerzitou Friedricha Schillera v Jeně, kde v roce 1962 obhájil svůj doktorát prací „Monographie der Lebermoosgattung *Leptoscyphus* Mitt.“, vypracované pod vedením neméně významného bryologa prof. Theodora Herzoga; následně se stává vědeckým pracovníkem při botanickém ústavu a Hausknechtově herbáři. Čestný doktorát obdržel od univerzity v Göttingenu, prestižním německém botanickém pracovišti, při příležitosti svých 65 let jako výraz ocenění přínosu k rozvoji hepatikologie.

Již jako studenta postihla Riclefa velká životní tragédie. Po onemocnění obrnou, které se jako ironie osudu objevilo po jiné vážné nemoci, která jej postihla po bryologické exkurzi v krajně nepříznivém počasí, zůstal po celý zbytek života upoután na invalidní vozík a pomoc dalších osob. Obdivuhodné je, že jej tato skutečnost negativně nepoznamenala po psychické stránce. Nemohl sice přednášet a vést exkurze jako jeho předchůdce prof. Herzog, o to více prostoru však mohl

věnovat vědecké práci. V rodinné vile v Jeně, kde žil se svou matkou (otec padl ve válce) a dvěma sourozenci (další jeho sourozenci zůstali po rozdělení Německa v tehdejší západní Německo), měl vytvořen bezbariérový přístup, knihovnu podél dlouhé chodby a samostatnou pracovnu s nutným vybavením do dosažitelné úrovně. Ve vile vždy poskytoval ubytování některému ze studentů, který jej potom doprovázel při jeho cestách a hlavně zprostředkoval denní kontakt s pracovištěm.

Je pochopitelné, že vzhledem k uvedeným skutečnostem byla jeho vědecká práce zaměřena na oblast klasické taxonomie, fyto geografie a floristiky, přičemž hlavní oblatí jeho zájmu byly převážně (nikoliv však výhradně) mimoevropské taxony jätrovek. Monograficky zpracoval na celosvětové úrovni řadu čeledí a rodů (*Lepidolaenaceae*, *Adelanthus*, *Jamesoniella*, *Leptoscyphus*, *Neesioscyphus*, *Nowellia*, *Tetracymbaliella*, *Wettsteinia*), četné další pak v užších regionech (*Bazzania* v Evropě, *Lophocolea* v Africe). Velké množství taxonomických poznatků obsahují jeho studie „Miscellanea hepaticologica“. Je autorem jätrovkových flór či významných floristických příspěvků k jätrovkové flóře mnoha oblastí (Samoa, Nová Guinea, Nepál, Bhútán, Mongolsko, Madagaskar, Seychely, Kuba, východní subantarktické ostrovy aj.), autorem či vůdčím spoluautorem seznamů jätrovek Nové Guineje, Evropy a Afriky. V pozdějším období svého života se přednostně soustředil na studium zástupců čeledi *Lejeuneaceae*, hlavně podčeledi *Lejeuneoideae* (plánoval i monografii velmi obtížného rodu *Lejeunea*), kde popsal mnohé nové rody a zpracoval některé skupiny druhů. Další jeho „láskou“ se stalo studium třetihorních jätrovek dochovaných v jantaru z období eocénu (baltické oblasti) a miocénu (Dominikánská republika, Mexiko); na tomto poli byl v podstatě jediným odborníkem. Zajímavým jeho zjištěním mj. bylo, že dnes pouze v tropech rozšířené rody (*Nipponolejeunea*, *Trocholejeunea*, *Spruceanthus*) se v třetihorách běžně vyskytovaly v holarktické oblasti.

Fantastickým podkladem k bryologické práci byla jeho podrobná lístková kartotéka (založená v době, kdy počítače byly utopii) všech jätrovek, zahrnující údaje o všech zmínkách v literatuře ke konkrétním druhům. Že tato báze usnadňovala zvláště taxonomické a fyto geografické úvahy je nesporné. Vynikající knihovna, navazující na knihovnu svého učitele prof. Herzoga, byla neodmyslitelným doplňkem i podkladem nejen k uvedené databázi.

Neopomenutelnou sférou vědecké práce Riclefa byla nomenklatura; až do své smrti byl předsedou nomenklatorické komise pro bryologii při IAPT. Jeho vpravdě německá preciznost byla zárukou „grolleovského“ přístupu k taxonomii. Kromě řady drobnějších nomenklatorických studií, návrhů na konzervaci apod. byly dvěma nejdůležitějšími pracemi „Verzeichnis der Lebermoose Europas und benachbarter Gebiete“ (1976), který je vůbec první soubornou nomenklatorickou studií, založenou na studiu veškerého dostupného typového materiálu (pouze několik taxonů nebylo možno dořešit), a „Nomina generica hepaticarum“ (1983), podávající přehled všech známých rodů jätrovek opět s precizními bibliografickými odkazy. Ve srovnání s mechy, kde se stále objevují nedořešené problémy spojené s použitím některých jmen, byla tak nomenklatura evropských jätrovek postavena na velmi solidní základ. Druhá studie měla význam i pro autora samotného – dosud byl jediným odborníkem, který byl schopen určit jakýkoliv zaslaný materiál z kterékoliv oblasti světa minimálně do úrovně rodu.

Bylo by chybou se domnívat, že hepatikologie se stala jediným útočištěm Riclefa od studentských let, i když s ní bude navždy jeho jméno jednoznačně spojováno nejen bryology, ale i svými přáteli a příbuznými. Riclef byl člověk se širokým zájmem o dění okolo sebe, o kulturu i politiku. Nezapomenu na situaci, jak se upřímně radoval při mé druhé návštěvě u něho doma, že budeme moci navštívit společně operní představení v nedalekém kulturním centru Výmaru. Jeho pracovní den (na rozdíl od mnohých z nás, kteří doháníme po nocích čas zameškaný nesmyslnými akcemi na pracovištích) končil ve večerních hodinách, kdy začal sledovat televizi v době zpráv a mnohdy sledoval i večerní program nebo četl knihy; prakticky od 19. hodiny jsem při návštěvách u něho doma mohl pracovat v jeho pracovně ničím nerušen – ale sám.

Ač jsme v písemném styku byli teprve od roku 1967 a osobně jsme se setkali prvně později, Riclef neváhal v následujícím roce v dopise ostře odsoudit situaci v naší zemi po srpnu 1968 slovy

„Ich bin von den Ereignissen in Ihrem Lande tief erschüttert und möchte Dir meine Sympathie für Ihr Volk zum Ausdruck bringen.“ V jeho vile byl při návštěvě japonských bryologů položen základ pro vytvoření CEEBWG, seskupení, které za komunistického režimu umožňovalo kontakt bryologů „Západu“ a „Východu“. Pověstné, mnohým kolegům mlčky známé a teprve po pádu komunistického režimu „odtajněné“ byly jeho četné tzv. „dovolené“, kdy se na určitý čas odmlčel. Jakožto invalida (a tudíž pro východoněmecký stát pracovně „neschopný“) měl totiž legální možnost navštěvovat své příbuzné (sourozence) žijící ve Spolkové republice, čehož hojně využíval a s jejich pomocí potom neoficiálně navštěvoval všechny významné herbáře v řadě míst západní Evropy, kde shromažďoval materiál hlavně pro svou studii o játrovkách Evropy. Pro četné návštěvy zahraničních kolegů v Jeně měl po určitou dobu problémy i doma; přesto se snažil (většinou s úspěchem) účastnit mnoha konferencí a mezinárodních setkání, rád navštěvoval i své kolegy (několikrát byl i v Praze).

V neposlední řadě je nutno zmínit i jeho lidský přístup k okolí. Riclef byl vždy nakloněn se o všechny své informace (včetně těch, nabytých dlouholetou mravenčí prací) podělit s kterýmkoliv kolegou či studentem hepatikologie. Ochotně spolupracoval se všemi kolegy, přenechával jim nezištně materiál, ve kterém byli oni specialisty, dokonce i vlastní dílčí poznatky ve sféře jejich působení, vítal společné publikace. I když oficiálně neměl možnost jakožto „nepedagog“ vychovávat studenty, pro mnohé kolegy byl neoficiálním školitelem. Navrhl téma disertační práce dnešnímu prof. Gradsteinovi (Göttingen), v otázce játrovek Nové Guineje byl učitelem prof. Piippo (Helsinki), konečně byl i jediným člověkem, s kterým jsem se mohl odborně radit v době svých studií čeledi Jungermanniaceae. V poslední době byla zvlášť významná jeho spolupráce s výbornými čínskými bryology (So, Zhu) v rámci studií rodu *Plagiochila* a čeledi Lejeuneaceae v Asii. Při příležitosti laudatia při svých 65 narozeninách finančně založil nadaci pojmenovanou po nedoceneném bryologovi německého původu prof. Proskauerovi, který působil na univerzitě v Berkeley v Kalifornii a věnoval se hlavně studiu hlevíků; prakticky až z parte jsem se dověděl o jeho nadaci pro chudé děti.

Je až s podivem, jaké množství poznatků Riclef přes svůj životní handicap (často i s dalšími následky, určité období měl značné potíže i s dýcháním, které jej odváděly od práce, naštěstí byly překonány) zanechal následujícím generacím bryologů. Publikoval kolem 300 prací v nejrůznějších časopisech v mnoha zemích světa. Výčet jím popsáných taxonů je prakticky nemožný, popsal více než 15 rodů a nespočetné množství druhů játrovek; jeho publikace budou ještě mnoho let výchozí pro mnohé biosystematicky zaměřené studie (ač Riclef, bohužel, již nebude moci být oprávněným spoluautorem). Nenahraditelná je jeho často využívaná znalost všech skupin játrovek (v současné době suplovatelná minimálně 4-5 špičkovými hepatikology dohromady). V jeho osobě ztrácí světová hepatikologie sotva nahraditelného odborníka a mnozí z nás lidského kolegu a přítele.

Jiří V á ň a

R E C E N Z E – R E V I E W S

Ignatov M. S. & Ignatova E. A. (2003): Flora mchov sredněj časti evropejskoj Rossii. Tom 1. Sphagnaceae – Hedwigiaceae. – Arctoa 11, suppl. 1, p. 1-608, Scientific Press Ltd., Moskva. ISBN 5-87317-104-1, ISSN 0131-1379.

Cena neuvedena, náklad neuveden; recenzovaný výtisk je v soukromé knihovně J. Váni.

Třetina století dělí vydání této flóry od souborného zpracování vrcholoplodých mechů tehdejšího SSSR (Savič-Ljubickaja & Smirnova 1970), příručky, která jak taxonomicky, tak geograficky